

**МАРТИНОВ А.Ю.,
кандидат історичних
наук, старший
науковий співробітник**

*Інститут історії
України НАН України*

Найбільша історична перемога Північноатлантичного альянсу, пов'язана з розпадом СРСР та закінченням "холодної війни", символом чого стало об'єднання Німеччини, водночас породила якісно нові проблеми не лише для європейської та глобальної безпеки, а й для самого майбутнього існування НАТО. Зникнення традиційного ворога спонукало до складного процесу перегляду основних військово-політичних завдань альянсу, натомість виникнення нових зон конфліктів насамперед навколо Європи (Балкани, Кавказ, Близький Схід, Північна Африка) та реальна загроза міжнародного тероризму, здавалось, мали дати новий потужний імпульс розвитку НАТО.

Але виникнення нових перспектив супроводжувалось загостренням старих і формуванням нових протиріч. Зокрема, мова йде, насамперед, про співвідношення сил між європейським і трансатлантичним флангами НАТО, визначення сфер відповідальності за європейську безпеку між НАТО та ЄС, ставлення до глобальної місії НАТО, на якій налягають США, визначення стратегічної

НІМЕЦЬКА ПОЛІТИКА БЕЗПЕКИ І ТРАНСФОРМАЦІЯ НАТО НА МЕЖІ XXI СТОЛІТТЯ

перспективи відносин із країнами-партнерами, такими як Україна, Росія, та інші.

Загалом Північноатлантичний альянс на межі XXI століття одночасно перебуває в стадії свого чергового розширення та випробовує власну міцність перспективою самостійної військової ролі ЄС. Так якщо під час косовської кризи 1998-1999 рр. мова йшла про неспроможність перш за все провідних західноєвропейських членів НАТО відігравати самостійну роль на Балканах, то в умовах початку боротьби проти міжнародного тероризму після 11 вересня 2001 р., здавалось, що відбудеться нова консолідація і зміцнення трансатлантичних зв'язків, але чергова іракська криза 2002-2003 рр. показала наявність суттєвих розбіжностей між так званою "новою" та "старою" Європою. У той час, коли нові члени НАТО (Польща, Угорщина, Чехія) разом із Великою Британією активно підтримали США, Німеччина та Франція більш обережно поставились до перспективи розгрому Іраку і вирішення титанічного завдання демократизації ісламського світу.

Отже, з огляду на все вищеназване, осмислення нинішніх трансформаційних процесів у НАТО становить вагомий науковий і практичний інтерес як у загальному плані, так і з точки зору національних інтересів України.

Звичайно, своєрідна перехідна епоха в сучасній історії НАТО стимулювала активну увагу багатьох дослідників до проблематики європейської та глобальної безпеки. Говорячи про наукову літературу німецьких та інших західних дослідників, присвячену зазначеним аспектам, звернемо увагу на наявність принципово різних позицій щодо оцінок нещодавніх подій, які вплинули на військово-політичний стан в Європі та світі. У короткому історіографічному огляді лише окреслимо коло відповідних позицій і стисло проілюструємо їх. Загалом можна виділити наступні позиції науковців і політичних кіл, до яких вони близькі: по-перше, це прихильники перетворення Європейського Союзу на самостійний центр сили в багатополосному світі, по-друге, це аналітики, котрі продовжують наполягати на збереженні ключової американської ролі в трансатлантичних зв'язках, та, по-третє, слід згадати про своєрідних "дисидентів", які представляють коло науковців неомарксистської та троцькістської ідейної орієнтації. Остання позиція лишається суто маргінальною, проте й вона відіграє важливу функцію стимулятора пошуку компромісів у середині альянсу, оскільки відстоює неприйнятну та ризиковану альтернативу існування світу без НАТО.

Наприклад, відомий аналітик Джульєтто К'єза досить оптимістично оцінює роль розширеного Європейського Союзу як впливової світової потуги. Адже гегемонія США, яка спирається на тотальну перевагу Сполучених Штатів у багатьох сферах, врешті не може гарантувати

справедливого нового світового устрою. З огляду на це, він зазначає, що відновлення своєрідної "коопераційної біполярності" ЄС та США, яка спиратиметься на існуючі структури безпеки, сприятиме формуванню стабільної глобальної системи безпеки¹.

Натомість впливовий соціолог Ральф Дарендорф наголошує на важливості збереження американської ролі як гаранта безпеки в Європі та світі, а також як лідера Заходу в боротьбі за демократію та свободу в глобальному масштабі². У цьому сенсі, на думку аналітика Едварда Луттвака, нове НАТО має цілком відповідати генеральній стратегії формування нового світового порядку часів глобалізації. Тому підтримується доктрина превентивних ударів Дж.Буша-молодшого та наголошується, оскільки Європа та Америка перебувають в одному човні, розхитувати його недоречно³.

З іншого боку, особливо німецькі та французькі науковці досить критично поставились до одноосібних дій адміністрації Буша, яка після терактів 11 вересня 2001 р. все частіше нехтувала консультаціями і врахуванням інтересів своїх західноєвропейських партнерів⁴. Зазначимо, що найбільш радикальна критика дій США та майбутнього НАТО властива насамперед німецьким та французьким науковцям лівої ідейної орієнтації.

Наприклад, Роберт Курц ідентифікує війни в Косово та Іраку як етапи встановлення нового світового панування США, котрі намагаються обмежити суверенітет інших держав з метою зміцнення власної глобальної імперії⁵. Французький дослідник Філіпп Роже, розглядаючи сучасну історію французького антиамериканізму, слушно наголошує на не випадковості спроб Німеччини та Франції реалізувати модель посилення військово-політичної потуги Європейського Союзу, що він розглядає як спробу захисту інтересів європейських країн у глобальній конкуренції зі США⁶. Він розглядає НАТО як інструмент, за допомогою якого держави, які належать до так званого "золотого мільярду", ведуть боротьбу за контроль над державами, які в глобальній системі за рахунок власного розвитку забезпечують процвітання розвинутих держав.

Отже, навіть короткий ретроспективний огляд деяких позицій сучасних західноєвропейських науковців щодо проблематики трансатлантичних відносин дає підстави казати про відсутність консолідованої точки зору на сучасний стан і перспективи трансформації НАТО. Проте структурно-функціональна стабільність, переважання спільних інтересів у галузі гарантування безпеки і спадковість розвитку альянсу, незважаючи на розширення його чисельного складу та катаклізми певних політичних розбіжностей між провідними членами блоку, дають можливість зберігати поступ і говорити про серйозну роль НАТО в сучасній системі міжнародних відносин.

Все це надає нам підстави визначитись із основними завданнями

статті. Отже, проаналізуємо військово-політичні аспекти трансатлантичного співробітництва на межі 90-х років ХХ та початку ХХІ століття, розглянемо потенціал і найсуттєвіші перешкоди, які впливають на становлення спільної оборонної політики ЄС у контексті трансатлантичних відносин, з'ясуємо позицію Німеччини щодо перспектив трансатлантичної інтеграції України.

Після виникнення в процесі розвитку європейської інтеграції амбіцій щодо посилення ролі європейських країн у НАТО ще в середині 60-х рр. ХХ ст. на фоні реалізації курсу Ш. де Голля Сполучені Штати критично ставились до перспективи перетворення європейського інтеграційного утворення на самостійну військово-політичну силу. Зокрема, 1965 р. Генрі Кіссінджер наголошував, що "окремі союзи, як правило, виникають як опозиційна сила щодо пануючої держави"⁷. Водночас реальної загрози суцільної американській гегемонії в Європі не було, допоки існував СРСР.

Проте вже на початку 90-х років ХХ ст. на фоні балканських війн після розпаду СФРЮ Європейське співтовариство зробило першу невдалу спробу самостійно вирішити гострий конфлікт у самій Європі⁸. Врешті в середині 90-х років після укладення Дейтонських мирних угод щодо Боснії ключову стабілізаційну роль у Південно-Східній Європі почали відігравати США, а європейські союзники до цього процесу були залучені через механізми НАТО. Все це засвідчило, що НАТО продовжує відігравати ключову роль чинника забезпечення стабільності в Європі. З огляду на це, після вступу до ЄС 1995 р. нейтральні Австрія, Швеція та Фінляндія активізували насамперед політичні зв'язки з НАТО. Водночас праві політичні сили цих країн наполегливо виступають за вступ до Північноатлантичного альянсу.

Наприкінці 90-х років США розглядали вступ країн, які не стали членами НАТО до ЄС як своєрідну "компенсацію". Проте Європейський Союз наголошував, що критерії членства в цих організаціях є різними, то жодні дипломатичні торги є недоречними. Але це не виключало таких спроб. Наприклад, Туреччина загрозувала блокувати формування зв'язків між ЄС та НАТО в галузі оборони, якщо їй надалі триматимуть лише на порозі Європейського Союзу. Зокрема, у квітні 2002 р. лише під фінансові гарантії США Туреччина погодилась перейняти у Великобританії на 6 місяців командування миротворчими силами НАТО в Афганістані.

Водночас, процес зміцнення європейського флангу НАТО, на чому наполягали ФРН та Франція, став більш інтенсивним. Зокрема, 6 вересня 1998 р. було підписано угоду про створення німецько-датсько-польського європейського корпусу. Проте ініціатива Варшави щодо його використання в Іраку не знайшла підтримки Німеччини.

Тим часом один із розробників нової східної політики ФРН 70-х років ХХ ст. Егон Бар вважав, що розширення НАТО в 1999 році мало стати

останнім⁹. Голова відділу аналізу зовнішньої політики і безпеки Фонду імені К.Аденауера Карл-Хайнц Кампф, в свою чергу наголошував, на потребі гарантування надійного захисту спільних оборонних інтересів країн НАТО, водночас на його думку, альянс не повинен був обслуговувати винятково глобальні інтереси США¹⁰. Натомість міністр закордонних справ ФРН Й.Фішер наголошував на потребі перегляду стратегії можливості нанесення превентивного ядерного удару силами НАТО та дій зазначав, що альянс може діяти за межами його геостратегічної відповідальності лише із санкції Ради Безпеки ООН¹¹.

Проте тодішній державний секретар США М.Олбрайт наголошувала, що НАТО має продовжувати гарантувати захист союзників від агресії та рішуче виступила проти дублювання пріоритетних функцій НАТО силами ЄС¹². На думку американців кризовий менеджмент мав залишитись за альянсом. У свою чергу Франція наполягала на незалежності європейських сил швидкого реагування від командування НАТО.

Новою спірною трансатлантичною проблемою стала програма створення системи протиракетної оборони території США. Європейські союзники розглядали цей процес як такий, що може привести до виникнення подвійних стандартів у гарантуванні безпеки союзників по НАТО. До системи ПРО мала намір приєднатись Великобританія, яка ігнорувала позицію Німеччини та Франції із цього питання. Берлін і Париж не виключали можливості створення обмеженої суто європейської системи протиракетної оборони, адже за прогнозами багатьох аналітиків до 2010 року ракети, запущені з країн Близького Сходу та Північної Африки могли покривати до 80% території країн-членів ЄС. Проте замість процесу побудови європейської системи протиракетної оборони врешті було взято курс на більш активну демократизацію сусідніх щодо ЄС країн.

Водночас, головним і безпосереднім викликом європейській безпеці лишались Балкани. 17 грудня 1998 р. сили бундесверу разом із контингентами інших країн ЄС були розміщені в зоні албансько-македонського конфлікту. Після цього в Македонії вперше місія НАТО здійснювалась під безпосереднім європейським командуванням.

У квітні 1999 р. на ювілейному вашингтонському саміті НАТО до альянсу не лише приєдналися три нових члени, а й було прийнято нову стратегію НАТО, яка під акомпанемент бомбардувань Сербії в боротьбі за незалежність Косово закріпила розширення мандата НАТО за межі північноатлантичного простору. На той час правлячій коаліції соціал-демократів і партії зелених у ФРН довелось витримати шалений спротив пацифістів, які галасливо виступали проти участі сил бундесверу у війні в Косово. Ця війна, на думку Й.Фішера велась за цінності та за мораль, з якими Європа житиме в XXI столітті.

Водночас, США у Косово наглядно продемонстрували свою військово-

ву перевагу над європейськими союзниками. Але військово-технічна відсталість останніх загострила проблему відповідності між технічними можливостями союзників. Виявилось, що європейська ідентичність в галузі безпеки та оборони є досить коштовною справою. З огляду на це координатор спільної зовнішньої та оборонної політики ЄС Х.Солана наголошував на потребі збільшення військових витрат країн ЄС, що в умовах загострення соціальних проблем не зустрічало підтримки ні громадськості, ні урядів більшості цих країн.

Врешті кістяк миротворців НАТО у Косово склали війська європейських країн. Також було задіяно Європейський корпус. Тоді ж виникла ідея створення європейського корпусу швидкого реагування, яка з фінансових причин не була реалізована у планований термін.

У свою чергу Німеччина висунула ініціативу і сприяла прийняттю ЄС Пакту стабільності для Південно-Східної Європи. Водночас, остаточне визначення статусу Косово було відкладено до 2005 р., що й досі є міною уповільненої дії під системою європейської безпеки.

Слід зазначити, що справжнім проривом у процесі концептуалізації спільної зовнішньої та оборонної політики ЄС стала відповідна декларація, прийнята за результатами саміту ЄС у Ніщі (9 грудня 2000 р.). У зазначеному документі пріоритет віддавався невійськовим аспектам кризового реагування, пропонувалось створення політичних і військових структур для проведення спільних консультацій, розвиток регулярних консультацій з військово-політичних питань між ЄС та НАТО, забезпечення взаємодії з потенційними партнерами поза межами альянсу¹³. Водночас, у проекті Конституції ЄС, який наприкінці 2003 р. було провалено на брюссельському саміті, країни-члени ЄС не досягли домовленостей з приводу насамперед використання права вето в процесі прийняття рішень з питань спільної зовнішньої та оборонної політики Європейського Союзу.

З приходом у Білий дім 20 січня 2001 р. адміністрації Буша відносини між союзниками по НАТО стали досить напруженими. Здавалось, що США все менше потрібні європейські союзники по НАТО, які спроможні лише на миротворчі операції.

Після терактів 11 вересня 2001 р. головною задачею НАТО було визначено боротьбу проти міжнародного тероризму. У цьому контексті альянс наполягав, аби його члени збільшили військові видатки. Зміцненню спільної безпеки мало сприяти і заплановане чергове розширення НАТО.

На пражському саміті НАТО в листопаді 2002 р. було запропоновано вступити до Північноатлантичного альянсу семи новим кандидатам: Естонії, Латвії, Литві, Словаччині, Словенії, Болгарії, Румунії, які в травні 2004 р. мали стати повноправними членами альянсу. Не були готовими

до цього Албанія, Македонія, Хорватія. Також було запропоновано до жовтня 2006 р. створити сили швидкого реагування НАТО.

Справжнім випробуванням солідарності в альянсі стала іракська криза 2002-2003 рр. США формально не залучили НАТО до війни в Іраку через негативну позицію Франції та Німеччини. Навіть не було погоджено час початку планування оборони Туреччини. Турки також вимагали від американців 24 млрд. дол. за відкриття північного фронту проти Саддама Хусейна. Врешті американські війська в Туреччині так і не були розміщені. Тим часом міністр оборони ФРН П.Штрук наголошував, що у разі загострення становища в Афганістані внаслідок іракської війни сили бундесверу звідти будуть виведені¹⁴. Водночас, у випадку введення турецьких військ до Курдистану без погодження з НАТО, Німеччина загрозувала вивести свою обслугу літаків АВАКС¹⁵.

Влітку 2003 р. НАТО очолило стабілізаційні сили в Афганістані. Альянс також надавав технічну допомогу польському контингенту в Іраку. Водночас, передумовою офіційної участі НАТО в операції по перебудові Іраку Німеччина разом із Францією називала прийняття відповідної резолюції Ради Безпеки ООН¹⁶.

Можна підтримувати Ірак у "демократичному" стані за рахунок титанічних зусиль. Поки не зникне терористична загроза американська місія в Іраку не закінчиться, проте така безтерміновість лякає "стару" Європу.

Але загалом не можна перебільшувати ступінь протиріч всередині НАТО, адже лишаються об'єктивні передумови для зміцнення його структур.

Зазначимо, що більшість дослідників, які займаються вивченням сучасних військово-політичних процесів у світі, погоджуються з думкою щодо принципово нового етапу в історії НАТО. Зокрема, німецька дослідниця Хельга Хафтендорн виділяє три великі етапи в розвитку альянсу: НАТО-1 (1949-1999), НАТО-2 (1999-2002), та НАТО-3 (починаючи з 2003 р.)¹⁸. На думку Вернера Вайденфельда – провідного експерта з питань зовнішньої та оборонної політики Мюнхенського центру політичних досліджень для виникнення європейської армії може знадобитись до десяти років¹⁹.

Зокрема, це стосується наявних спільних програм розвитку військово-промислового комплексу країн ЄС та НАТО. Наприкінці 1999 р. було створено Європейську аерокосмічну оборонну компанію (ЕАДС). США консолідували власні військово-промислові фірми дещо раніше, що забезпечило їм провідні позиції на ринках озброєнь.

Загалом у цій сфері одночасно спостерігаються декілька тенденцій. З одного боку, зміцнюється трансатлантичне партнерство провідних виробників озброєнь країн НАТО, з іншого, загострюється конкуренція між провідними євроамериканськими групами ВПК на ринках високо-технологічних озброєнь. Наприклад, ЕАДС та Нортроп-Грумман співробітничать у виробництві гелікоптера "Блек-Хоук"¹⁷. Реалізується

проект створення винищувача "Єврофайтер". Протягом 2004-2010 рр. планується випустити 3000 "євротанків" "М-113" вартістю 1,2 млрд. євро.

Натомість проект літака АН-70, запропонований Україною та Росією так і не став головним транспортним перевізником НАТО. Насамперед ФРН і Франція віддали перевагу спільній європейській розробці "Аеробус". Європейський Союз встановив контроль за експортом зброї європейських виробників. Проте в 2001 р. усі країни ЄС разом експортували зброї на суму, яка майже дорівнювала експорту озброєнь лише однієї Росії, та суттєво поступалась прибуткам американського військово-промислового комплексу. Оголошення глобальної війни проти міжнародного тероризму, яка є необмеженою в часі, рекордні бюджети Пентагону стали для ВПК США манною небесною. Водночас країни ЄС, з огляду на низку внутрішніх соціально-економічних проблем, не готові адекватно фінансувати високотехнологічні військові розробки, що в недалекій перспективі може поставити під загрозу ступінь технологічної сумісності європейської та американської зброї. Розв'язання цієї проблеми також є одним із головних пріоритетів трансформації НАТО.

Загалом метою реформування НАТО є надання необхідної гнучкості структурам альянсу, оптимізація його командних механізмів, удосконалення військового прогнозування, планування миротворчих операцій. Проте існують серйозні спірні моменти. США, зокрема, пропонують приймати рішення більшістю голосів без права вето, що зробить неможливою блокаду дій розширеного НАТО будь-яким його членом.

Отже, у травні 2004 р. на стамбульському саміті НАТО мали бути прийняті стратегічні рішення вже після другої хвилі розширення альянсу, починаючи з 1999 р. Зокрема, це стосується проблеми прийняття Плану дій щодо членства України в НАТО.

Ще 23 травня 2002 р. на засіданні Ради національної безпеки та оборони України сталась сенсація, яку майже п'ять років після підписання Хартії про особливе партнерство між Україною та Північноатлантичним альянсом (1997 р.) так чи інакше очікували прихильники та противники вступу України до НАТО. Уперше вголос було сказано, що кінцевою метою вітчизняної стратегії розвитку відносин з найпотужнішою військово-політичною організацією сучасного світу є повноправне членство. Тим самим мова байкаря Езопа, якою відносини з НАТО, починаючи з 1992 р. називали інтеграцією до "трансатлантичних структур", була нарешті замінена на мову прагматичної дипломатії, перед якою поставлено чітку мету.

Звичайно, такий рішучий вибір було зроблено під потужним тиском нової міжнародної ситуації, яка об'єктивно визначилась після терактів 11 вересня 2001 р. Розпочавши глобальну антитерористичну операцію, США наголосили, що в цій боротьбі, яка офіційно не обмежується в

часі, визначальним є моральний постулат Старого Заповіту, "той, хто не з нами, той проти нас".

Відтоді Росія, на позицію якої щодо НАТО в силу внутрішньополітичних причин постійно озирається Україна, навіть почала випереджати її в налагодженні нових форм відносин з НАТО. Апогеєм цих зусиль стало підписання 28 травня 2002 р. Римської декларації про створення Ради Двадцятьох, в якій Росія та 19 країн-членів НАТО мають можливість на рівних обговорювати найгостріші проблеми міжнародної безпеки – поширення зброї масового знищення, глобальної боротьби проти міжнародного тероризму, проведення миротворчих операцій. Правда, при цьому Москва не отримала бажаного для неї права вето на рішення НАТО в інших питаннях функціонування альянсу, включно з визначенням темпу його наближення до кордонів Росії.

В умовах нового розкладу сил на міжнародній арені дипломати почали казати, що це не є експансією НАТО на Схід, а по суті є процесом руху Сходу до Північноатлантичного альянсу. Але з точки зору геостратегії це є не досить точно, адже НАТО фактично вибудовує геополітичне коло союзників навколо своєї зони безпеки в Європі, де по суті розпочинається передова лінія оборони США, але при цьому традиційний Схід – мусульманські країни, за винятком Туреччини, а також мільярдний Китай, звичайно, на зустріч цьому блоку не йдуть. Навпаки, зміцнення союзу Росії з НАТО де-факто означає більш-менш чітке визначення Кремлем напрямків можливих військових загроз, не від Заходу, а з Півдня і Сходу. Тим самим виникла можливість реалізації стратегії військової реформи в Росії, що врешті має наблизити психологію російської військової еліти до менталітету істеблішменту НАТО, аби надалі уникати ситуацій косовської кампанії 1999 р., коли обидві сторони знову на короткий час фактично опинились у стані "холодного миру". Першим серйозним випробуванням "нової якості відносин" між Росією та НАТО стала американська операція по ліквідації режиму Саддама Хусейна в Іраку, яку Кремль критикував у загальному тандемі з Німеччиною та Францією.

Росія спокійно з відчуттям доленосної неминучості сприйняла рішення листопадового (2002 р.) пражського саміту НАТО про вступ до Північноатлантичного альянсу сімох країн – Естонії, Латвії, Литви, Болгарії, Румунії, Словаччини, Словенії. За межами блоку поки що лишаються конфліктуючі між собою Албанія та Македонія, які теж офіційно подали заявки на вступ. До них також приєдналася Хорватія.

Отже, по суті НАТО стає системою колективної безпеки в Європі, хоча нейтральні країни члени ЄС Ірландія, Швеція, Фінляндія, а також Швейцарія, розвиваючи максимально тісні зв'язки з альянсом, не поспішають туди вступати, адже це вимагатиме збільшення витрат на оборону за рахунок, насамперед, соціальних потреб. Найбільш запеклі

внутрішньополітичні дебати щодо подачі заявки на вступ до НАТО тривають в Австрії, яка мабуть, найближчим часом все ж стане ще одним офіційним кандидатом.

Таким чином, зовнішньополітичні передумови для вступу України в НАТО після визнання Росією гіпотетичної можливості цього (незважаючи на заперечення права України без її згоди дозволяти кораблям НАТО входити до Азовського моря), поки що виглядають менш конфліктними, ніж внутрішньополітичні перешкоди. Проте вирішувати ці проблеми доведеться одночасно та паралельно.

Об'єктивно членство в НАТО вимагає відсутності територіальних проблем і суперечок із сусідами. Але в цьому питанні у нас не все гаразд. Україна досі не облаштувала державний кордон з Росією, Білорусією та Молдовою, а в Севастополі до 2017 р. зберігатиметься база російського Чорноморського флоту. До того ж Румунія продовжує блокувати пошук реалістичного рішення на переговорах про державний кордон, сподіваючись, що Захід врешті змусить Україну пом'якшити свою позицію.

Загальнообов'язковими вимогами щодо членства в НАТО як відомо є наявність демократичного контролю за діяльністю збройних сил, фінансування оборонних витрат у розмірі не менше 2% валового національного продукту, готовність нести солідарну відповідальність за безпеку союзників. Експерти НАТО неодноразово критикували Україну за низький темп проведення військової реформи. Поки що лише окремі вітчизняні військові підрозділи відповідають стандартам боєготовності, які властиві союзникам по НАТО.

Досвід взаємодії миротворців на Балканах та в Іраку засвідчив важливість налагодження безпосередніх контактів військових еліт, вивчення англійської мови, переведення оборонної доктрини за критеріями ефективності з кількісних на якісні показники.

Водночас перегляду вимагатимуть фактично всі аспекти системного забезпечення національної безпеки – від контролю за торгівлею зброєю до цивільної оборони, адже ще У.Черчилль зазначав, що генерали завжди готуються до минулої війни. Тепер слід розробляти стратегію випереджаючого реагування на загрози національній безпеці. Курс на вступ до НАТО вимагає зміни Основ зовнішньої політики 1993 р. та Військової доктрини України.

Таким чином, реалізація мети вступу до НАТО вимагає чіткої державної програми, яка має координувати систематичні зусилля, спрямовані на наближення України до стандартів НАТО за всіма параметрами. Влітку 2003 р. НАТО прийняло рішення про використання українських літаків "Руслан" для транспортування сил швидкого реагування у найближчі чотири роки. Цей крок підтримали як країни так званої "старої", так і "нової" Європи.

Водночас, на думку більшої частини політичної еліти Німеччини, України за всіма параметрами є відмінною від, скажімо, країн Прибалтики, які завдяки національному менталітету послідовно і неухильно йшли до своєї мети – членства в НАТО. Вітчизняна політична еліта поки що не проявила свою готовність докладати систематичні зусилля заради консолідації нації в процесі розв'язання певної стратегічної проблеми. Вона ще навіть не розпочала систематичну пропагандистську роботу по переконанню громадян України в перевагах членства в НАТО, адже в разі початку реальних реформ, сплачувати за них доведеться всім, тому вже зараз треба прагматично вираховувати, скільки коштуватиме країні форсоване членство в НАТО.

Наприкінці статті зазначимо, що всі геополітичні, військово-політичні та стратегічні аспекти, які частково були висвітлені, звичайно, потребують подальших спеціальних досліджень.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Giulietto Chiesa. Das Zeitalter des Imperiums. Europas Rolle im Kampf um die Weltherrschaft. – Hamburg, 2003. – S.230.
- ² Ralf Darendorf. Auf der Suche nach einer neuen Ordnung. Eine Politik der Freiheit für das 21. Jahrhundert. – Berlin, 2003. – S.157.
- ³ Edward Luttwak. Strategie. Die Logik von Krieg und Frieden. – Lüneburg, 2003. – S.356.
- ⁴ Harald Müller. Amerika schlägt zurück. Die Weltordnung nach dem 11. September. – Frankfurt-am-Meine, 2003. – S.288.
- ⁵ Robert Kürz. Weltordnungskrieg. Das Ende der Souveränität und die Wandlungen des Imperialismus im Zeitalter der Globalisierung. – Honnef, 2003. – S.75.
- ⁶ Philippe Roger. R'ennemi americain. Genealogie de l'antiamericanisme francais. – Paris, 2003. – P.320.
- ⁷ Барановский В.Г. Европейское сообщество в системе международных отношений. – М., 1986. – С.209.
- ⁸ Гуськова Е.Ю. История югославского кризиса (1990–2000). – М., 2001. – С.329.
- ⁹ Die Zeit. – 1997. – №19. – S.14.
- ¹⁰ Frankfurter Allgemeine Zeitung. – 1998. – 2 April.
- ¹¹ Frankfurter Allgemeine Zeitung. – 1998. – 12 Dezember.
- ¹² Süddeutsche Zeitung. – 1998. – 7 Dezember.
- ¹³ Internationale Politik. – 2001. – №5. – S.68.
- ¹⁴ Frankfurter Allgemeine Zeitung. – 2003. – 2 Februar.
- ¹⁵ Süddeutsche Zeitung. – 2003. – 12 März.
- ¹⁶ Frankfurter Allgemeine Zeitung. – 2003. – 17 Juli.
- ¹⁷ Handelsblatt. – 2003. – 11 Dezember.
- ¹⁸ Helga Haftendorn. Das Ende der alten NATO // Internationale Politik. – 2002. – №4. – S.18.
- ¹⁹ Handelsblatt. – 2003. – 30 April.

Надійшла до редакції 28.05.2004